

Rucsandra Pop

Profesorul Pop vs. Moșu

motto: Old professors never die, they just lose their class.

Argument

A trecut deja destul de multă vreme de la moartea lui Mihai Pop încât până și cei care l-au cunoscut îndeaproape să fie tentați să vorbească despre el ca despre o mare personalitate atotștiutoare (și mai degrabă inhibantă), lăsând cumva în plan secund spiritul său lucid, ironic și extrem de viu. Nu vreau să minimalizez calitățile intelectuale ale bunicului meu sau rolul pe care l-a avut în cultura română, ba din contră, vreau însă să fac un apel la luciditate. Cred că este foarte important ca cei care nu l-au cunoscut, dar îi citesc acum cărțile și lucrările, să aibă o imagine cât mai clară a tipului de personalitate care a fost Mihai Pop. Cu tot idealismul pe care îl implică un astfel de demers, mi-aș dori ca Mihai Pop să le devină la fel de apropiat și de accesibil studenților și cercetătorilor de azi ca celor cărora le-a fost profesor sau îndrumător de lucrări în urmă cu 10, 20 sau chiar 30 de ani. Cred că vechiul afiș “Old professors never die, they just lose their class” trebuie luat în serios, mai ales acum, când a devenit atât de actual.

Sunt câteva povești despre bunicul meu pe care le repet obsesiv și asta pentru că, de fapt, l-am descoperit foarte târziu în altă postură decât cea de bunic. Descoperirea s-a petrecut printr-o serie de revelații avute în anii studenției. Și tocmai aceste revelații stau la baza poveștilor mele despre el. Le spun povești, deși în realitate ele sunt niște istorioare cu tâlc care mi-au schimbat nu doar modul de a mă raporta la propriul meu bunic, dar mi-au modificat fundamental relația cu cărțile și, până la un punct, chiar și cu oamenii. De data asta, nu voi cădea însă în propria-mi capcană și nu voi repeta nici una dintre aceste povești, nu pentru că ele și-a pierdut valabilitatea în timp, ci pentru că aș vrea să sintetizez cele înțelese, să încerc să analizez la rece toate acele elemente care, cred eu, constituiau genialitatea lui Moșu. Pentru că îmi este destul de greu să mă păstrez într-o zonă a lucidității – amintirea bunicului meu fiind la fel de copleșitoare pentru mine ca și pentru cei care și-au asumat rolul de discipoli - am ales o modalitate neconvențională pentru a îmi susține punctul de vedere.

Am selectat câteva fotografii de familie pe care aș vrea să le folosesc ca ilustrație pentru fiecare dintre trăsăturile care, combinate în cantități aproape perfecte, au făcut din Mihai Pop un personaj aparte al scenei culturale românești. Imaginile au o încărcătură personală, privată chiar, însă fiecareia dintre ele i-am atașat un cuvânt sau o idee care mă vor ajuta în realizarea portretului omului de cultură Mihai Pop.

Omul contradicțiilor

Această imagine este poate cheia întregii mele prezentări. Bunicul meu se află la biroul lui din faimoasa casă din Caragea Vodă nr. 1 cufundat în lectură. În bibliotecă, chiar în spatele său, se află o poză a lui stând la același birou, cufundat în lectură. Este practic o poză în poză. Dincolo de orice, imaginea surprinde o dedublare care a fost definitorie pentru el.

Una dintre cele mai surprinzătoare calități ale lui Mihai Pop a fost capacitatea sa de a împăca contrariile, dihotomiile. Mihai Pop a fost un om în aceeași măsură simplu și extrem de sofisticat, a fost atașat de tradiții, dar și deschis la nou (aș menționa aici pasiunea sa pentru semiotică), a fost un țaran prin locul de naștere și prin natura cercetărilor întreprinse, dar un adevărat orășean prin eleganța sa și prin felul în care a reușit să cucerească Bucureștiul, a fost unul dintre românii din Transilvania care au trecut Munții, dar și un cetățean al lumii, a fost în același timp profesorul și prietenul studenților săi, și, nu în cele din urmă, a fost un academician cu spiritul viu.

În cercetare, această aparentă schizoidie a sa i-a fost de ajutor pentru că a știut să se apropie de subiectul cercetat, păstrându-și în același timp obiectivitatea și luciditatea omului de știință.

Intuiție

Pentru un cercetător este extrem de important să aibă intuiția subiectului. Căsătoria cu Irina Sturza este doar una dintre multele dovezi că bunicului meu nu i-a lipsit intuiția. Această căsătorie nu i-a adus doar compania pe viață a unei femei interesante, dar și biletul de intrare într-o lume complexă și fascinantă – pe care altfel probabil ar fi cunoscut-o, dar unde poate nu ar fi ajuns un insider cu drepturi depline.

Creativitate

Fotografia aceasta (făcută la Bratislava în anul 1943 sau 44) ar putea fi o metaforă pentru creativitatea de care Mihai Pop a dat dovadă de-a lungul vieții sale, nu doar făcând trei băieți care să ducă numele de Pop mai departe, ci și explorând diverse domenii de cercetare și făcându-le să comunice între ele.

Interesant este faptul că de multe ori această creativitate s-a manifestat în parteneriate (cursul de folclor scris cu profesorul Ruxăndoiu sau alte lucrări scrise în colaborare cu

personalități de prim rang ca Roman Jakobson sau cu nume mai puțin sonore). Acest mod de lucru în echipă – inconfortabil pentru mulți intelectuali - pentru că înseamnă a împărți atât efortul cât și laurii – poate fi interpretat ca semn de modestie sau ca un mod sănătos de raportare la propria persoană și propria operă.

Continuitate

Am ales această poză de la nunta de aur a bunicilor mei nu doar pentru că am cunoscut puțini oameni care să fi fost căsătoriți timp de 64 de ani, ci și pentru că spune multe despre capacitatea lui Moșu de a clădi lucruri trainice.

Într-un fel sau altul, toate proiectele care poartă semnătura Mihai Pop au avut o continuitate, au trecut peste acele hopuri care sunt inerente, au depășit perioadele critice. Aș spune că Moșu a avut mereu o strategie – chiar dacă invizibilă – și acesta este un lucru rar întâlnit în România modernă. Mai mult, a dat tot timpul dovadă de un soi de vizionarism, care i-a permis să nu rămână prins în proiecte moarte, să vadă tot timpul ce urmează, care este următorul pas.

Urmași

Se vorbește adesea despre “Școala Mihai Pop” – o instituție mai mult virtuală care nu a avut un sediu fix, a avut însă mulți studenți, o școală unde nu s-a predat neapărat o materie, ci un mod de a privi lumea, de a aborda orice potențial subiect de cercetare.

Această școală s-a născut din generozitatea bunicului meu de a împărtăși cu ceilalți tot ceea ce știa, dar și dintr-o curiozitate care s-a menținut vie până în ultimii ani ai vieții sale, din plăcerea de a se înconjura de oameni tineri, de a se hrăni cu ideile lor mereu noi, mereu proaspete.

În opinia mea, este reduționist să privim “Școala Mihai Pop” ca pe o simplă școală de etnologie și folclor, pentru că asta ar însemna să trecem cu vederea interesul lui Mihai Pop pentru antropologie, structuralismul lingvistic și semiotică și mai ales încercările sale continue de a conecta comunitatea academică din România la ceea ce se întâmpla în Europa Occidentală sau în Statele Unite.

Dialog

Mihai Pop a fost cu siguranță “un animal social”, dotat cu un extraordinar talent al relațiilor. Pentru el socializarea însemna în primul rând schimb de informații, un ritual în care lua și dădea în aceeași măsură.

Se spune despre opera profesorului Pop că a fost una eminentemente orală. Din păcate,

lucrările sale științifice sunt puține, dacă e să ne raportăm la cultura sa vastă și la impactul pe care ideile lui sau importate de el l-au avut.

Pentru că nu-i lipsea acribia și plăcerea de a sta ore în șir aplecat asupra biroului său, probabil că originea oralității operei sale stă tocmai în acest talent social. Paginile pe care le-ar fi putut scrie sau pierdut în lungile ore de conversație. Dar tot în aceste ore s-au pus bazele “școlii Mihai Pop” – dovadă că oralitatea este una dintre caracteristicile folclorului care a rezistat chiar și în secolul XX.

Cosmopolitism

Mihai Pop a fost un cosmopolit prin simpla sa naștere în locul de întâlnire al României cu Ungaria și Ucraina. Mai mult, se poate spune că a fost un produs tipic al Imperiului Austro-Ungar în care și-a petrecut copilăria. Educația sa la Praga, Varșovia, Berlin și Bratislava – într-un spațiu emina-mente central european – a fost doar o continuare firească a drumului început în casa Parohială de la Glod.

Legenda spune că Moșu vorbea 10 sau 11 limbi și nu cred că e o exagerare la mijloc. Cu siguranță vorbea germana, maghiara și ucraineana (învățate încă de mic), franceza, engleza (pe care dacă nu mă înșel a învățat-o când a fost invitat ca visiting professor în Statele Unite), slovacă și cehă. Cunoscând 3 limbi slave, probabil că și celelalte îi erau la îndemână. Trecând peste meritul în sine de a vorbi atâtea limbi, acestea au fost de fapt porți deschise spre culturile respective și i-au oferit o anume relaxare și mobilitate de mișcare prin lume.

Această relație normală cu lumea largă l-a făcut nu de puține ori să-și asume rolul de ambasador ad hoc al României și să le deschidă apetitul pentru cultura română și central-est europeană unor oameni care înainte de a-l cunoaște n-aveau nici un interes în acest sens. Și era cu atât mai convingător cu cât își asuma acest rol cu o naturalețe și o lipsă de emfază demne de invidiat.

Simplitate

N-aș putea spune cu precizie din ce an datează această poză și nici unde este făcută (este vorba despre prima fotografie), însă căciula de blană, haina și ghetetele ar putea fi ale oricărui fruntaș dintr-un sat transilvănean. Acest deghizaj perfect al profesorului care străbătuse deja întreaga Europă și citise câteva biblioteci bune nu este însă întâmplător.

Mihai Pop era la fel de autentic într-o astfel de ținută sau

într-un costum de lână englezesc de cea mai bună calitate. Originea maramureșeană pe care a afișat-o întotdeauna cu o mândrie de neclintit, i-au asigurat o relație sănătoasă cu sine și cu ceilalți și un mod simplu, dar nicidecum simplist, de a privi lumea. Maramureșul a fost pentru bunicul meu punctul de contact cu o realitate nedeformată, unde totul se rezumă la două răboaje în care Dumnezeu și Diavolul contabilizează faptele fiecăruia.

Elegantă

Unul dintre primele cuvinte care îmi vin în minte când mă gândesc la Moșu este ELEGANȚĂ. Și asta nu doar datorită sacourilor sale impecabile în care îl găseai îmbrăcat încă de la primele ore ale diminetii, ci și datorită felului elegant în care relaționa cu ceilalți.

Comportamentul său ireproșabil era probabil menit să ascundă micile-i ironii înțepătoare, iar ținuta impecabilă era cea mai bună scuză pentru horinca și slămina pe care le servea cu obstinație musafirilor săi – gest de un exotism nebun în buricul Bucureștiului.

Tot în zona eleganței cred că se înscrie și umorul popean, care nu țin minte să-l fi părăsit prea des pe Moșu. Pentru că acest umor înseamnă a avea capacitatea de a relaționa orice, de a folosi ironia și autoironia ca mecanism de igienă intelectuală.

Rezumat

Articolul îl prezintă pe Mihai Pop din perspectiva unei persoane din familie, care încearcă să se detașeze de subiectivitate și să găsească imagini și cuvinte care să concentreze principalele trăsături ale genialității lui *Moșu*. Profesorul este un om al contradicțiilor, știind întotdeauna să împace dihotomiile. Creativ și generos, el are calitatea rară de a construi lucrurile trainic și toate proiectele lui au o anumită continuitate. Mihai Pop a întemeiat o școală care-i poartă numele, o instituție mai mult virtuală, dar unde se predă un mod de a aborda potențial orice subiect de cercetare. El a fost un om al dialogului și un cosmopolit, vorbind cel puțin șapte limbi străine. În același timp, nu și-a pierdut legătura cu spațiul natal, având eleganța de a accepta totodată relativitatea ideilor și discursurilor.

Abstract

The article presents Mihai Pop from the perspective of a member of his family, who tries to distance herself from subjectivity and to find images and words that would concentrate the main features of the Old Man's genius. The Professor is a man of contradictions, who always knows how to reconcile dichotomies. At the same time, he is creative and generous and has the rare quality of building long lasting projects. Mihai Pop is founder of a school that bears his name. The „Mihai Pop school” is more like a virtual institution but it is a place where people are taught how to approach potentially any research topic. He was a man of the dialogue and a universal scholar who could speak at least seven foreign languages. Nevertheless, he never lost connection with his native space, although he had the elegance of accepting the relativity of all discourses and ideas.